

Medeltiden

I och med att Västrom splittrats i slutet på 400-talet e kr ser vi också slutet på den tidsperiod som vi har kallat antiken. Som du läste i häftet "Romarriket" kommer Östrom att leva kvar mycket längre och kommer framöver att kallas *Bysans* i detta häfte då det är det riket kallas under medeltiden. Vad är då medeltiden? Under 500-talet e kr inleds den tidsperiod i Europa som vi kallar medeltiden, men det är stor skillnad på när i tid vi placerar in medeltiden. Till exempel är det så att medeltiden i Sverige börjar långt senare än i de södra och mellersta delarna av Europa. I Europa talar vi om den tidiga medeltiden mellan år 500 till 1000 e kr, högmedeltiden från runt år 1000 e kr till runt år 1350 e kr och därefter följer senmedeltiden till omkring år 1450-1500 e kr.

Västromerska riket har som sagt fallit samman och en hel del små riken har bildats. Bysans finns kvar och runt 550 e kr är rikets utbredning ganska stort runt Medelhavet (se karta nedan).

Kristendomen har nu blivit ett mycket viktigt inslag i Europa och i Rom fanns de viktigaste ledarna för kristendomen. De små rikena som blev resultatet av Västroms sönderfall börjar under 500-talet och 600-talet att bli en del av ett större rike som kallas *Frankerriket*. Norra och mellersta delarna av Europa består av *Germaner*, som då var namnet på invånarna här. Germanerna bestod av fler stammar eller folkgrupper och en av dessa var frankerna som var grundarna till

Frankerriket. Frankerna gav sedan namn till det land som vi idag kallar Frankrike. Samtidigt som Frankerriket växte i nordöstra delen av Europa hände det under 600-talet e kr viktiga saker söder och öster om medelhavet där araberna skapade ett rike som kom att bli stort och mäktigt. Mellan åren 630-750 e kr växte det *arabiska riket* sig jättestort och sträckte sig från Spanien i väst till Indien i öst (se kartan nedan).

Detta innebar att Bysans tappade all mark söder och öster om Medelhavet och riket krympte. Araber var från början bara de beduiner som levde i öknen och som flyttade runt med sina kameler och boskap mellan olika betesmarker. Det arabiska riket skapades och enades från början av profeten *Mohammed* som redan runt år 610 e kr började Mohammed att åka runt och predika om att det bara fanns en gud, *Allah* (vilket inte är ett namn utan det arabiska ordet för just Gud). Detta retade upp vissa mäktiga män i staden Mecka och Mohammed tvingades fly från staden år 622 e kr. (Detta år kom sedan att bli år 1 i den islamska tideräkningen). Allt fler blev anhängare av de tankar och idéer som Mohammed spred och denna lära kom att kallas *islam* och den som tillhör islam kallas *muslim*. År 630 e kr är Mohammed tillbaka i Mecka och den här gången står han som segrare.

Mohammed hävdade att han hade fått en uppenbarelse av ärkeängeln Gabriel och det som Mohammed fick höra berättade han sedan för andra som skrev ner det. Efter Mohammeds död skrevs allt

ner i en bok, *Koranen*.

Efter Mohammeds död år 632 e kr ersattes han av ledare som kallades *kalifer*. Kalifen var både en religiös och en militär ledare. Kaliferna kunde ganska enkelt skapa ett allt större rike som runt år 750 e kr var som störst. I de västra delarna var situationen sådan att invånarna nästan välkomnade araberna eftersom de länge haft det dåligt ställt på grund av att de rikaste hade förtryckt dem länge. I de östra delarna hade striderna mellan perserna och Bysans gjort försvaret dåligt och därmed kunde araberna ganska enkelt utvidga sitt rike. Dock blev det för svårt att hålla ihop detta arabiska jätterike eftersom avstånden mellan den östra och västra gränsen blev för långt och runt år 750 splittras riket upp i mindre riken som kallas *kalifat* och dessa styrs av en egen kalif.

Något som vi förknippar med araberna är våra siffror, men egentligen uppfanns siffrorna i Indien och araberna hjälpte bara till med att sprida dessa som ett alternativ till de romerska siffrorna som vi bland annat använder för att skriva svenska kunganamn, t ex Karl XII som då betyder Karl den tolfte. I övrigt var araberna kända för att vara duktiga inom medicin och läkekonsten. Allra mest har vi araberna att tacka för att vetenskapsmän har översatt de grekiska texterna så att denna kunskap har kunnat leva vidare och inte minst har vi araberna att tacka för vad gäller sjöfarten där det var araberna som gav sig iväg längs den afrikanska kusten och hittade ända bort till Indien och Kina till sjöss!

Nu lämnar vi det före detta arabiska riket och återgår till vad som händer i Europa och det rike vi nämnt innan, nämligen Frankerriket. Trots att Frankerriket hade vuxit fram strax innan det arabiska riket var Europa underlägset den arabiska kulturen på de flesta plan. Trots detta kommer Europa att växa fram till ett centrum gällande vetenskap och teknik. Den mest kände ledaren för Frankerriket kom

att bli Karl den store som vid sin död år 814 e kr hade erövrat stora landområden och Frankerriket bestod då av så gott som hela det markerade området på kartan nedan.

Frankerriket var stort och påven, den kristna ledaren i Rom, var inne på att riket skulle kunna bli ett nytt Västromerskt rike byggt på kristendomen, men Karl den store ansåg att han var större och mer betydelsefull än påven. Även om Frankerriket nu var ett jätterike låg man fortfarande långt efter Bysans gällande vetenskap och kunskap. Karl den stores viktigaste insatser var kanske inte att han erövrade stora landområden utan att han lät bygga upp bibliotek och utbildning i form av den skola han startade i sin favoritstad Aachen. Detta var början på det som skulle göra västra Europa ledande inom vetenskap och teknik. Efter Karl den stores död år 814 e kr delades Frankerriket i två delar, Frankrike och Tyska riket (som bestod av massa småriken).

Flera gånger i historien har vi sett hur svårt det är att hålla ihop jätteriken då det är svårt att få ut order till de yttersta delarna av riket. I Frankerriket utvecklades ett sätt att styra som skulle underlätta detta arbete. Det här systemet kallas *feodalism* och byggde på att riket delades in i olika län där någon som kungen litade på fick styra. Dessa ledare kallades *storvasaller*. Ibland behövde länet delas in i mindre områden som då styrdes av personer som kallades *undervasaller*. Kungen lovade att skydda vasallerna samtidigt som

vasallerna lovade att stötta kungen med soldater, riddare, om riket attackerades. Dock splittrades även Frankerriket efter Karl den stores död.

Uppgifter kring tidig medeltid:

1. Ungefär mellan vilka år säger vi att det är medeltid i centrala och södra Europa?
2. Vad var Bysans?
3. Ungefär var låg Frankerriket?
4. Vem var Mohammed och vad gjorde han?
5. Vilket år är det nu enligt islams tideräkning?
6. Vad var en kalif och ett kalifat?
7. Vem var Karl den store och vad var det viktigaste han gjorde?
8. Vad innebar feodalismen?

Under 1000-talet e kr började handeln blomstra i västra Europa och flera nya städer växte fram. Först nu börjar vi prata om att vi har medeltid i Sverige. Jordbruket hade utvecklats mycket i Europa och skulle fortsätta att utvecklas under hela medeltiden. I Västeuropa var man nu inte längre beroende av att försvara sig mot angrepp från vikingar och muslimer utan man kunde koncentrera sig på annat. Kristendomen var det som höll ihop de Europeiska staterna och år 1095 e kr uttalar påven att Gud vill att Jerusalem ska befrias från islam. Detta leder till korståg, vilket kan sägas vara ett krig med målet att erövra områden samt sprida den kristna läran. Den som ställer upp i detta krig lovas en plats i himlen. Det är nu vi har tempelriddare som under 200 år sprider skräck genom korståg på flera håll och där valet är enkelt, bli kristen eller dö! Nedan ser du tempelriddarnas sigill.

Efterhand tappar Bysans allt mer i makt och förlorar ett viktigt slag mot *Seldjukerna* som var ett folkslag i ett av de kalifat som fanns kvar från arabernas rike i nuvarande Turkiet. Rikets utbredning var som störst runt år 1092 e kr och då hade man stora delar av landområdena öster om Medelhavet.

Än viktigare för Europas utveckling var det som skedde i mellersta Asien. Här växer nu det största riket i världshistorien fram. Det *mongoliska väldet* var ett jätterike som bildades av ledaren *Djingis Khan* som lyckades sammanföra olika folkslag till ett gemensamt folk år 1206 e kr. Riket kom när det var som störst att bestå av den största delen av Asien samt så gott som hela Östeuropa (se kartan nedan).

Riket blir större och större och efter Djingis Khans död tar hans barnbarn *Khubilai Khan* över som ledare. Även Khubilai Khan är en duktig ledare och under hans styre blir riket som störst, men efter hans död år 1294 e kr fallet riket samman på grund av svårigheten att styra ett så stort rike, något vi nu har sett ett flertal exempel på under historiens gång...

Under 1100-tal och 1200-tal har städerna vuxit fram i Västeuropa och samtidigt har det också grundats ett 20-tal universitet. I staden bodde cirka 10 % av befolkningen medan de övriga bodde på landet och ägnade sig åt lantbruk. En stad var inte alltid det mysigaste stället att vara på under den här tiden då allt avfall kastades ut på gatorna och det var inte helt ovanligt att man bara slängde ut pottans innehåll på gatan... Den dåliga miljön tillsammans med att människorna bodde ganska nära varandra gjorde det lätt för sjukdomar att sprida sig. Under 1300-talet hade Europas befolkning tredubblats under 400 år, vilket tillsammans med dåliga skördar ledde till att många människor hade det dåligt och saknade mat. Under 1300-talet kommer *digerdöden* till Europa. Digerdöden var en sjukdom som spreds av loppor på svartråttan och som ledde till bölder och den människa som blev smittad dog inom tre dagar. Totalt tror man att digerdöden orsakade var tredje person död i Europa under 1300-talet!

I Tyskland blev Rudolf av Habsburg kung år 1273 och framöver kom medlemmar från släkten Habsburg att sitta i mer eller mindre vartenda kungahus genom ingifte med mera runt om i hela Europa fram till år 1780. Detta kom att kallas det *Habsburgska riket*, men det handlar då inte om ett enat rike utan det innebär bara att slätningar från familjen Habsburg blir viktiga personer i de olika kunga husen runt om i Europa.

Uppgifter kring högmedeltiden:

1. Vad var ett korståg?
2. Vad hette det rike som Djingis Khan lyckades förena de olika folkslagen kring?
3. Vad var digerdöden?
4. Vad innebar det Habsburgska riket?

Under 1300-talets första del, närmare bestämt år 1337 påbörjas det som kommer att kallas *Hundraåriga kriget*. De stridande är England och Frankrike och stridigheterna kommer att vara ända till år 1453 även om det periodvis är vapenvila. De flesta slag vinnas av engelsmännen även om de egentligen är underlägsna de franska riddarna. Engelsmännen satsar mer på att slåss till fots och flera nya vapen tas fram som förbättrade pilbågar som gör att man med enkla och billiga medel kan besegra riddarna. År 1429 hade engelsmännen intagit den franska huvudstaden Paris. Då sökte en 19-årig bondflicka upp den franska kronprinsen för att meddela att gud hade sagt till henne att hon skulle besegra engelsmännen. Kronprinsen trodde henne och hon fick leda hela den franska armén. Hennes namn var *Jeanne d'Arc* och hon hade stor framgång. Dock lämnades hon senare över till engelsmännen och brändes på bål. I slutet av kriget börjar även Frankrike att använda sig av fotsoldater och vinner till slut kriget.

För länderna kring Östersjön påverkades handeln av att det tyska handelsförbundet *Hansan* tog över handeln i Östersjön. Detta innebar att Hansan hade monopol på all handel till sjöss och detta monopol kom att hålla i sig ända fram till 1600-talet och påverkade bland annat den svenska handeln mycket.

Bysans är nu efter 1000 år på väg att förintas som rike och detta blir verklighet i och med att Konstantinopel intas av det *Osmanska riket* år 1453. Det Osmanska riket uppkom redan på 1200-talet i nuvarande Turkiet och skulle leva kvar ända fram på 1900-talet.

Vi har nu nått fram till slutet av medeltiden och man brukar säga att medeltiden avslutas genom hundraåriga krigets slut år 1453 eller med Konstantinopels fall mot det Osmanska riket samma år.

Uppgifter kring senmedeltiden:

1. Vad var Hundraåriga kriget?
2. Vem var Jeanne d'Arc?
3. Vad var Hansan?
4. Vad hände med Bysans år 1453 e kr?